

Rūdolfis Rubenis, Mg.hist.

Latvijas Universitātes Muzejs, krājuma glabātājs

Voldemārs Ozols – no virsnieka līdz pasniedzējam.

Pirms gada Latvijas Universitātes Muzejs (LU Muzejs) publicēja rubrikā *Neaizmirstamās biogrāfijas* rakstu par tēmu Pēteris Čevers – no LU studenta līdz nacionālam partizānam, kur lasītājiem bija iespēja uzzināt par Latvijas Universitātes (LU) cilvēku, kurš no studenta kļuva par karotāju. Taču LU darbojušies arī cilvēki, kuru liktenis ir pretējā virzienā – no karotāja kļuva par darbinieku. Labs piemērs ir Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes (LU ĢZZF), savulaik Latvijas Valsts Universitātes Ģeogrāfijas fakultātes (LVU GF) ģeogrāfijas pasniedzējs Voldemārs Ozols, taču primāri Latvijas vēstures pētniecībā un sabiedrībā viņš ir pazīstams ar savu pretrunīgi vērtēto militāri-politisko darbību, nevis darbu augstākajā izglītībā. Šis LU Muzeja rubrikas ietvaros tiks skaidrots, kā V. Ozols no virsnieka dažādās valstu armijās kļuva par LVU pasniedzēju, balstoties uz Latvijas Universitātes arhīva (LU arhīva), Latvijas Valsts Vēstures arhīva (LVVA) un Latvijas Universitātes Bibliotēkas (LUB) resursiem.

Iegūst augstāko izglītību militārajā nozarē

Pašsaprotami, ka 19. gs. Latvijas vēsturē ir ļoti svarīgs periods, ja runājam par augstākās izglītības sākumiem. Plaši tiek runāts par LU zinātniekiem, kuri savas akadēmiskās gaitas sākuši Tērbatas Universitātē (vēsturnieks Ernests Felsbergs¹, mediķi Mārtiņš Zīle² un Jānis Ruberts³, meteorologs Rūdolfis Meijers⁴ un valodnieks Jānis Endzelīns⁵), Sanktpēterburgas Universitātē (fiziķis Fricis Gulbis⁶, ķīmiķis Jūlijs Auškāps⁷ un vēsturnieks Augusts Tentelis⁸) un Rīgas Politehnikuma/Rīgas Politehniskajā institūtā (arhitekts Eižens Laube⁹ un ķīmiķis Pauls

¹ Dzimis Ernests Felsbergs. Pieejams: <https://www.lu.lv/muzejs/notikumi/diena/notikums/e/dzimis-ernests-felsbergs-20221107/>

² Rubenis, Rūdolfis. *Mārtiņš Zīle - akadēmiskā darbība Ukrainā*. Rīga: LU Muzejs. 2022, 5. lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/61063>

³ Vīksna, Arnis. Ceļš klīnikā, zinātnē, augstskolā, dzīvē. No: Ranka, Sandra. *Profesors Dr. med. Jānis Ruberts: Dzīve un darbs*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2007, 25. lpp.

⁴ Rūdolfis Meijers. In: *Pēc trīs mīrkļiem 100 gadi: Latvijas Universitātes personības Bibliotēkā*. Rīga: LU Bibliotēka. 2019. Pieejams: <https://www.3mirkli.lu.lv/rudolfs-meijers/>

⁵ Kļaviņa, Sarma. Jānis Endzelīns. No: Ščerbinskis, Valters (galv. red.). *Latvijas Nacionālā enciklopēdija - Lietpratēju veidots augstticams saturs*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka. 2023. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/54533>

⁶ Jansons, Jānis. *Fizikas profesors Fricis Gulbis*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2006, 10.-11. lpp.

⁷ Grosvalds, Ilgars. Profesora Jūlija Auškāpa dzīve un darbs. No: Ranka, Sandra. *Profesors Dr. chem. Jūlijs Auškāps: Dzīve un darbs*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2013, 26. lpp.

⁸ Šne, Andris. Latvijas Universitātes rektors profesors Augusts Tentelis. No: Saviča, Māriete (sast.). *Profesors Dr. honoris causa Augusts Tentelis: Dzīve un darbs*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2009, 8. lpp.

⁹ Lejnietis, Jānis. Eižens Laube. No: Ščerbinskis, Valters (galv. red.). *Latvijas Nacionālā enciklopēdija - Lietpratēju veidots augstticams saturs*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka. 2023. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/37505-Ei%C5%BEens-Laube>

Voldemārs Ozols Krievijas impērijas armijā,
20. gs. pirmā desmitgade. (Foto: no LU
Muzeja krājuma)

Valdens¹⁰) u.c., bet **netiek runāts par LVU pasniedzējiem, kuri savas gaitas sākuši tā laika Krievijas impērijas karaskolās.**

V. Ozols ir dzimis 1884. gada 17. oktobrī Vidrejas latviešu kolonijā tā laika Krievijas impērijas Vitebskas guberņā, kas aptvēra mūsdienu Latgali un Baltkrievijas ziemeļu teritoriju; V. Ozols nācis no Baltkrievijas teritorijas.¹¹ V. Ozols nezauga vācu ietekmētajā Baltijā kā, piemēram, Mārtiņš Zīle¹², taču viņš savas skolas gaitas sāka 1898. gadā Rīgas pilsētas skolā, Vidzemes guberņā. Vidusskolu pabeidza 1902. gadā, un 2 gadus strādāja par dzelzceļnieku Krievijas impērijas dzelzceļā, Aleksandra vārtu stacijā (mūsdienu Zemitānu dzelzceļa stacija). **Dzelzceļa darba dienestā viņš pat kļuva par stacijas priekšnieka palīgu**, taču dzelzceļa nozarē viņš neizlēma palikt.¹³ **Viņu interesēja militārā karjera**, ka izlēma stāties Viļņas junkurskolā 1904. gadā Viļņas guberņā, mūsdienu Lietuvas teritorijā.¹⁴ Gan V. Ozolu, gan citus latviešu jauniešus **stāties Krievijas impērijas karaskolās motivēja tā laika virsnieka profesijas prestižs.**¹⁵

Profesionāla virsnieka prestižu pacēla tā laika Krievijas impērijas kara ministra Dimitrija Miļutina reformas, kas paredzēja pārveidot Krievijas impērijas armiju laikposmā no 1861. līdz 1881. gadam. Tika ieviests vispārējais obligātais militārais dienests 1874. gadā, un tam paralēli notika arī plaša militāro mācību iestāžu tīkla izveide. **Latviešu jaunieši sāka militāro izglītību iegūt junkurskolās**, ko pēc tam pārdēvēja par karaskolām. Piemēram, Viļņas junkurskola, ko 1910. gadā pārdēvēja par karaskolu.¹⁶

V. Ozolam **studijas Viļņā bija bezmaksas, taču pastāvēja sarežģīti iestājek sāmeni un sesiju pārbaudījumi.** Būt par virsnieku Krievijas impērijas vai citā valsts armijā ir ļoti liela atbildība, ka no viņiem tika prasītas zināšanas, prasmes un raksturs, ko virsniekiem kā armijas komandieriem jāizmanto gan miera, gan kara laikā. **V. Ozolam prasīja kārtot pārbaudījumus ticības mācībā, krievu valodā, ģeogrāfijā un vēsturē, kā arī izturēt striktu veselības komisiju.** V. Ozolam izdevās izturēt iestājpārbaudījumus Viļņas junkurskolā 1904. gadā, kas bija ļoti

¹⁰ Gavare, Daina. *Latvijas Augstskolas pirmajam rektoram Paulam Valdenam - 160*. Rīga: LU Bibliotēka. 2023. Pieejams: <https://www.lu.lv/par-mums/lu-mediji/zinas/zina/t/78886/>

¹¹ LU KAD, 7. apr., 2022. l., 1. lpp.

¹² Rubenis, Rūdolfs. *Mārtiņš Zīle - akadēmiskā darbība Ukrainā*. Rīga: LU Muzejs. 2022, 1.-2. lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/61063>

¹³ LU KAD, 7. apr., 2022. l., 1. lpp.

¹⁴ Daukšs, Bonifācijs. *Kopveža Voldemāra ozola kara gaitas un politiskā evolūcija*. Rīga: Latvijas Universitāte. 2012, 107. lpp.

¹⁵ Jēkabsons, Ēriks. *Latviešu virsnieki Krievijas impērijas armijā: 19. gadsimta otrā puse-1914. gads*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2022, 223. lpp.

¹⁶ Turpat, 204. lpp.

veiksmīgi pretstatā faktam, ka daudzi topošie kadeti ar pirmo reizi neizturēja iestājpārbaudījumus.¹⁷ V. Ozolam iestājpārbaudījumus palīdzēja izturēt labās krievu valodas zināšanas, kā arī piederība pie ticīgas ģimenes - tas palīdzēja izturēt ticības mācību. Viņam piemita arī apņēmība iesaistīties un izpildīt studiju prasības, ko prasīja Viļņas junkurskolā. Būdams luterticīgs, viņam paveicās ar iestāšanos Viļņā, jo šajā karaskolā pastāvēja pie pareizticības nepiederīgo skaita ierobežojums.¹⁸ V. Ozols 1907. gadā absolvēja Viļņas junkurskolu, iegūstot podporučika (jaunākā virsnieka) dienesta pakāpi.¹⁹ Pēc 4 gadiem (1911. gadā) V. Ozols turpināja militāro izglītību, iestājoties Sanktpēterburgas Nikolaja Ģenerālštāba akadēmijā. Iestājpārbaudījumus izturēja arī veiksmīgi, jo 4 gadus ļoti nopietni gatavojās iestājeksāmeniem, kamēr dienēja Krievijas impērijas armijas 8. Maskavas grenadieru pulkā Tverā no 1907. līdz 1911. gadam; 1910. gadā tika paaugstināts par poručiku.²⁰

Nikolaja Ģenerālštāba akadēmijā varēja studēt ierindas un ģeodēzijas nodaļās, un V. Ozols izvēlējās studēt ģeodēzijas nodaļā, kuru pabeidza 1914. gada maijā ar izcilību. V. Ozols ieguva tiesības ieņemt attiecīgus amatus Krievijas impērijas armijas štābos un pirms dienesta pakāpes nosaukuma lietot vārdu “ģenerālštāba”. Pēc absolvēšanas viņš ieguva štābkapteiņa dienesta pakāpi.²¹

Militārā karjera

Sanktpēterburgas Nikolaja ģenerālštāba akadēmijas absolvēšana (1914. gada maijs) notika īsi pirms Pirmā pasaules kara (1914. gada 28. jūlijs) sākuma. Absolvējot Krievijas impērijas prestižāko karaskolu un kļūstot par štābkapteini, V. Ozols tika iecelts par Krievijas impērijas Kaukāza armijas štāba virsnieku.²² Viņš dienēja Krievijas impērijas armijas 4. Kaukāza korpusa (1914.10-1915.06) un 4. Turkestānas strēlnieku brigādes štābos, kad norisinājās karadarbība starp Krievijas un Osmāņu impērijām Aizkaukāza reģionā.²³ V. Ozols kā Krievijas impērijas armijas kapteinis (paaugstināts kapteiņa pakāpē no 1915. gada) formēja armēņu nacionālās militārās vienības Krievijas impērijas armijā, kas pazīstamas kā armēņu dražinas.²⁴ 1915. gada oktobrī tika pārdislocēts no Aizkaukāza uz Austrumu fronti, kur dienēja Krievijas impērijas armijas 55. kājnieku divīzijas štābā. Austrumu frontē norisinājās

Voldemārs Ozols Krievijas impērijas armijā, Pirmā pasaules kara laikā. (Foto: no LU Muzeja krājuma)

¹⁷ Daukšts, Bonifācijs, 108. lpp.

¹⁸ Turpat, 107. lpp.

¹⁹ Jēkabsons, Ēriks. (sast.), Ščerbinskis, Valters (sast.). *Latvijas armijas augstākie virsnieki (1918-1940): Biogrāfiska vārdnīca*. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs. 1998, 352. lpp.

²⁰ Daukšts, Bonifācijs, 108. lpp.

²¹ Jēkabsons, Ēriks, 286.-287. lpp.

²² Trautmanis, Andris. *Izlūkošanas noslēpumi: Latvijas iedzīvotāji ārvalstu slepenajos dienestos 20. gs. pirmajā pusē*. Rīga: SIA Goldberg Trust. 2015, 39.-40. lpp.

²³ Jēkabsons, Ēriks. (sast.), Ščerbinskis, Valters (sast.), 352. lpp.

²⁴ Turpat, 352. lpp.

karadarbība starp Krievijas impēriju vienā pusē un Vācijas un Austroungārijas impērijām otrā pusē.²⁵ **1916. gada janvārī sāka dienēt Krievijas impērijas armijas latviešu strēlnieku 5. Zemgales, vēlāk 8. Valmieras bataljonā, bet tā paša gada decembrī iecēla par Krievijas impērijas armijas 2. Latviešu strēlnieku brigādes štāba priekšnieku.**²⁶

1917. gada aprīlī V. Ozols, būdams sociāldemokrāts pēc politiskajiem uzskatiem, tika ievēlēts par Latviešu strēlnieku pulku apvienotās padomes Izpildu komitejas (*Iskolatstrela*) priekšsēdētāju, kad sakarā ar Februāra revolūciju Krievijas imperators Nikolajs II atteicās no troņa un izveidojās Aleksandra Krencka pagaidu valdība.²⁷ Tā paša gada jūlijā **no *Iskolatstrela* priekšsēdētāja amata atteicās, kam sekoja piekomandēšana Krievijas 12. armijas štābam.**²⁸ 1917. gada novembra boļševiku apvērsuma rezultātā V. Ozols atstāja Krievijas 12. armijas daļu, un līdz Pirmā pasaules kara beigām dzīvoja Pleskavā, vēlāk Zujevā (Vitebskas guberņā).²⁹

Latvijas Neatkarības kara (1918-1920) laikā atgriezās Latvijas teritorijā caur Igauniju 1918. gada 19. decembrī, taču 1919. gada janvārī Liepājā viņu arestēja.³⁰ No Liepājas tika pārvietots uz Tallinu, kur 1919. gada martā tika atbrīvots pēc Igaunijas armijas virspavēlnieka, apakšpulkveža Johana Laidonera iejaukšanās. Pēc iznākšanas no apcietinājuma **V. Ozols nekavējoties iestājās Igaunijas armijas operatīvi padotajā Ziemeļlatvijas brigādē**, kuras sastāvu veidoja Tartu, Pērnavas un Tallinas latvieši;³¹ V. Ozols tika paaugstināts par pulkvedi-leitnantu.³² **Cīņu par Latvijas neatkarību viņš uzsāka 1919. gada aprīlī kā Igaunijas armijas 2. divīzijas štāba sevišķu uzdevumu virsnieks Tartu**, bet tajā pašā mēnesī bija vairākkārt Ziemeļlatvijas brigādes štāba priekšnieka vietas izpildītājs, kamēr viņa priekšnieks kapteinis Jorģis Zemitāns regulāri uzturējās Tallinā, uzturot sakarus starp Igaunijas un Latvijas pagaidu valdībām.³³ V. Ozols komandēja Ziemeļlatvijas brigādi pret boļševikiem un Baltijas Landesvēru Apes un Alūksnes rajonā, vēlāk Cēsu kaujās tā paša gada jūnijā, kur Igaunijas armija ar Ziemeļlatvijas brigādi sakāva Baltijas Landesvēru. Pēc Strazdmuižas pamiera 1919. gada jūlijā V. Ozols **nonāca konfliktā ar Latvijas pagaidu valdību**, jo Latvijas pagaidu valdība liedza viņam un Igaunijas armijai piedalīties Cēsu kauju uzvaras parādē pa Brīvības ielu pāri Gaisa tiltam.³⁴ Latvijas pagaidu valdības premjers Kārlis Ulmanis un viņam lojālais pulkvedis, Baloža brigādes komandieris Jānis Balodis **neuzticējās V. Ozolam sakarā ar viņa saistību ar politiskajām norisēm Krievijā pirms Pirmā pasaules kara beigām.**³⁵

²⁵ LU KAD, 7. apr., 2022. l., 1.-2. lpp.

²⁶ Dauksts, Bonifācijs, 109. lpp.

²⁷ Vārpa, Igors. *Ceļš uz Latvijas valsti (1914-1922)*. Rīga: SIA "J.L.V.". 2012, 65. lpp.

²⁸ Trautmanis, Andris, 39.-40. lpp.

²⁹ Jēkabsons, Ēriks. (sast.), Ščerbinskis, Valters (sast.), 352. lpp.

³⁰ Turpat, 352. lpp.

³¹ Peniķis, Mārtiņš (virsred.). *Latvijas Atbrīvošanas kara vēsture I*. Rīga: A/S Preses nams. 2006, 151.-152. lpp.

³² Jēkabsons, Ēriks. (sast.), Ščerbinskis, Valters (sast.), 352.-353. lpp.

³³ Jēkabsons, Ēriks. *Neatkarības kara stāsti (1918-1920)*. Rīga: AS "Lauku avīze". 2017, 306.-307. lpp.

³⁴ LU KAD, 7. apr., 2022. l., 1.-2. lpp.

³⁵ Vārpa, Igors. *Latviešu karavīrs zem sarkanbaltsarkanā karoga: no pirmajām pašaizsardzības rotām līdz vienotai Latvijas armijai*. Rīga: NORDIK. 2008, 160.-162. lpp.

Tomēr **bermontiāde no 1919. gada 8. oktobra līdz 3. decembrim radīja nepieciešamību pēc talantīga un pieredzējuša virsnieka** jaunās Latvijas Armijas virspavēlnieka štāba Operatīvās daļas priekšnieka amatam, ka Latvijas pagaidu valdībai 1919. gada 10. oktobrī nācās lūgt V. Ozolam palīdzību. V. Ozols ieradās Armijas virspavēlnieka štābā 1919. gada 29. oktobrī, kur sāka vadīt Operatīvo daļu.³⁶ Pēc uzvaras pār bermontiešiem 1919. gada 27. decembrī V. Ozols tika pārcelts atpakaļ uz Igaunijas armiju tās virspavēlnieka J. Laidonera rīcībā. Taču drīz tika atvaļināts no igauņu puses, taču viņš nevēlējās palikt malā, kamēr norisinājās Baltijas valstu neatkarības kari.³⁷ Apzinoties, ka Latvijas pagaidu valdībai interesēja tikai V. Ozola atbalsts bermontiešu sakaušanā, **ar viņu sadarboties turpmāk nebija interesēti**. Arī Igaunija bija gandrīz sekmīgi pabeigusi savas teritorijas atkarošanu no boļševikiem, ka tā sāka plānot miera sarunas Tartu ar Padomju Krieviju, iesaistoties arī Somijai kā Igaunijas sabiedrotajai.³⁸ V. Ozols **devās uz dienvidiem - t.i. uz Lietuvu**. 1920. gada februārī viņš kļuva par **militāro konsultantu Lietuvas armijai**, vēlāk rudenī frontes pavēlnieks un Lietuvas armijas Ģenerālštāba priekšnieka vietnieks. Tajā laikā Lietuvai bija karastāvoklis ar Poliju, ko izraisīja abu valstu nespēja vienoties par Viļņas apgabalu teritoriālo statusu.³⁹ Kad Lietuva ar Poliju noslēdza robežu līgumu (Suvalku vienošanos) 1919. gada 7. oktobrī, V. Ozols tika atvaļināts un 1921. gada janvārī atgriezās Latvijā, sākot jaunu dzīvi Lielplatonē, Zemgalē. Viņa dzimtā vieta Vidreja, kas savulaik bija Krievijas impērijas Vitebskas guberņas sastāvā, nonāca PSRS sastāvā.⁴⁰

Voldemārs Ozols Latvijas armijā,
Latvijas Neatkarības kara laiks. (Foto: no
LU Muzeja krājuma)

Starpkaru laiks un pirmie kontakti ar LU

Atgriezies Latvijā, V. Ozols strādāja par revidentu, nodarbojās ar lauksaimniecību Lielplatonē pagastā,⁴¹ paralēli viņš strādāja arī par publicistu un laikraksta *Jaunā diena* redaktoru; šis laikraksts atradās LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes dibinātāja un tās Tautsaimniecības nodaļas profesora Kārļa Baloža pārziņā, jo K. Balodis pats iesaistījās arī sociālpolitiskā darbībā kā Latvijas Darba savienības partijas dibinātājs un priekšsēdētājs. V. Ozols ne tikai bija kontaktos ar vienu no LU mācībspēkiem, bet arī sāka iesaistīties Latvijas sociālpolitiskajā dzīvē kā Latvijas Darba savienības partijas biedrs. Tomēr

³⁶ Vārpa, Igors. *Latviešu karavīrs zem sarkanbaltsarkanā karoga: no pirmajām pašaizsardzības rotām līdz vienotai Latvijas armijai*, 160.-162. lpp.

³⁷ Jēkabsons, Ēriks. (sast.), Ščerbinskis, Valters (sast.), 353. lpp.

³⁸ Taylor, Neil. *Estonia: a Modern History (Second edition)*. London: C. Hurst & Co. Ltd. 2020, page 39

³⁹ Trautmanis, Andris, 40. lpp.

⁴⁰ Turpat, 40. lpp.

⁴¹ Jēkabsons, Ēriks. (sast.), Ščerbinskis, Valters (sast.), 353. lpp.

V. Ozols nebija ieinteresēts strādāt LU.⁴²

Voldemārs Ozols Spānijas Republikāņu armijā, Spānijas pilsoņu karš. (Foto: <https://enciklopedija.lv/skirklis/63895-Voldem%C4%81rs-Ozols>)

Būdams atvaļināts virsnieks, Pirmā pasaules kara un Baltijas valstu neatkarības karu veterāns, viņš **saņēma vairākus valstu militāros ordeņus: Latvijas Lāčplēša Kara ordeni (III šķiru), Igaunijas Neatkarības kara piemiņas zīmi, Krievijas impērijas Svētā Jura (IV šķira), Svētā Vladimira (IV šķira), Svētā Staņislava (II un III šķiras), Svētās Annas (III un IV šķiras) un Svētā Jura krusta (IV šķira) ordeņus.**⁴³ Kā ordeņa nesējs, viņš **gribēja saliedēt visus Lāčplēša kara ordeņa nesējus, dibinot tam atbilstošu sabiedrisko organizāciju.** 1932. gada 15. decembrī V. Ozols nodibināja Lāčplēša kara ordeņa kavalieru un brīvības cīnītāju biedrību *Legions*, uz ko Latvijas varas iestādes skatījās ar aizdomām.⁴⁴ Ņemot vērā aktīvā nacionālisma izplatību starpkaru perioda Centrāleiropā un Austrumeiropā, *Legions* tika **pielīdzināts latviešu galējo nacionālistu organizācijai Pērkoņkrusts no Latvijas Iekšlietu ministrijas puses, taču tas ir aplams salīdzinājums.**⁴⁵ Nav šaubu, ka abas organizācijas bija radikālas, taču *Legions* apvienoja tikai personas, kurām bija **militārā pieredze un varēja nebūt pēc politiskās pārliecības nacionālisti.** Turpretī *Pērkoņkrusts* apvienoja personas, kuras nāca gan no militārās, gan no civilās dzīves un pēc pārliecības bija tikai nacionālisti.⁴⁶ Tomēr *Legions* plānoja valsts apvērsumu, lai gāztu parlamentāro iekārtu.⁴⁷ Taču apvērsuma mēģinājums tika atklāts,

ka 1934. gada 6. maijā V. Ozolu arestēja Latvijas Politpārvalde, kas turēja viņu apcietinājumā. 1935. gada jūnijā K. Ulmaņa autoritārā režīma izraidīts no Latvijas uz Lietuvu, kur dzīvojis Telšos līdz 1936. gada novembrim.⁴⁸

1936. gada novembrī aizbraucis uz Spāniju, kur norisinājās asiņains pilsoņu karš jeb Spānijas pilsoņu karš (1936-1939). **V. Ozols nolēma atgriezties militārajā dienestā, būdams profesionāls virsnieks.**⁴⁹ Viņš brīvprātīgi iestājās Spānijas Republikāņu armijā, kas karoja pret spāņu nacionālistiem. V. Ozols bija Spānijas Republikāņu armijas štāba virsnieks⁵⁰, kurš vadīja aizmugures apmācības daļu, un **sasniedza savu militārās karjeras augstāko virsotni - viņam tika piešķirta ģenerāļa pakāpe.**⁵¹ Tomēr pilsoņu kara laikā tika arestēts uz aizdomu pamata, taču bijušais Latvijas diplomāts Parīzē, Francijā Fēlikss Cielēns panāca viņa atbrīvošanu no

⁴² LU KAD, 7. apr., 2022. l., 1.-2. lpp.

⁴³ Jēkabsons, Ēriks. (sast.), Ščerbinskis, Valters (sast.), 353. lpp.

⁴⁴ Paeglis, Armands. *Pērkoņkrusts pār Latviju (1932-1944)*. Rīga: Klubs 415. 2005, 34.-35. lpp.

⁴⁵ Zemītis, Guntis. *Drošības aspekti Latvijas vēsturē: no vissenākajiem laikiem līdz mūsu dienām*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2023, 301. lpp.

⁴⁶ Paeglis, Armands, 35. lpp.

⁴⁷ Daukšts, Bonifācijs, 110. lpp.

⁴⁸ LU KAD, 7. apr., 2022. l., 1.-2. lpp.

⁴⁹ Daukšts, Bonifācijs, 110. lpp.

⁵⁰ LU KAD, 7. apr., 2022. l., 1.-2. lpp.

⁵¹ Jēkabsons, Ēriks. (sast.), Ščerbinskis, Valters (sast.), 353. lpp.

apcietinājuma.⁵² Pēc Spānijas pilsoņu kara dzīvojis Parīzē, Francijā, kur neveiksmīgi mēģināja nodibināt sakarus ar Parīzes Latviešu biedrību.⁵³ 1939. gada 28. aprīlī Latvijas valdība atņēma Latvijas pilsonību V. Ozolam, un 1934. gada 14. februārī izdotā Latvijas ārzemju pase tika atzīta par nederīgu. Līdz ar to **V. Ozolam bija aizliegts atgriezties savā dzimtenē**, ka viņam neatlika nekas cits kā palikt dzīvot Francijā līdz 1945. gada jūnijam, kad PSRS panāca viņu atbrīvošanu un atgriešanu atpakaļ Latvijā.⁵⁴

Atgriešanās dzimtenē un darba attiecības ar LVU

Otrā pasaules kara laikā Latvijas valsti iznīcināja PSRS un nacionālsociālistiskā Vācija, balstoties uz 1939. gada 23. augustā noslēgtā Molotova-Rībentropa pakta slepenajiem papildprotokoliem par Eiropas sadali padomju un vācu ietekmes sfērās. V. Ozols personīgi nepieredzēja Latvijas valsts iznīcināšanu, jo uzturējās Francijā. No 1940. gada jūnija līdz 1944. gada augustam Francija bija nacionālsociālistiskās Vācijas sakauta un okupēta valsts, kurā V. Ozols **iesaistījās Francijas nacionālajā pretošanās kustībā**. Otrā pasaules kara laikā V. Ozols bija saistīts ar PSRS Galveno izlūkošanas pārvaldi (GRU), iesaistoties t.s. “Sarkanās kapelas” aģentu tīklā.⁵⁵ Kad ASV un Lielbritānija padzina vācu okupantus no Francijas, 1944. gada novembrī V. Ozolu arestēja Francijas pretizlūkošanas dienests, turot aizdomās par spiegošanu nacionālsociālistiskās Vācijas labā. Tomēr 1945. gada jūnijā **PSRS iejaucās, panākot sava slepenā aģenta atbrīvošanu no franču aresta**. Tad V. Ozols atgriezās PSRS okupētajā Latvijā caur Marseļu (Franciju) un Odesu (Ukrainu), un ieradās 1945. gada 22. jūlijā Rīgā.⁵⁶

Darba attiecības ar LVU izveidojās 1945. gada 1. septembrī, kad viņam uzticēja lasīt kursus kartogrāfijā, topogrāfijā un militārajā ģeogrāfijā LVU ĢF Fizikālās ģeogrāfijas katedrā.⁵⁷ Sākot akadēmisko darbu LVU, viņu **iecēla par ģeogrāfijas docentu**. Viņš uzsāka darbu LVU, jo tas bija saistīts ar faktu, ka daudzi pasniedzēji bija devušies trimdā uz Rietumeiropu, citi pakļauti padomju represijām vai kara laikā krituši. **V. Ozola iecelšana bija mēģinājums “aizlāpīt robus” LVU personāla sastāvā, un V. Ozolam vajadzēja atrast jaunu darbavietu.**⁵⁸ Izmantojot savu štāba virsnieka lielo pieredzi un zināšanas, viņš topošajiem ģeogrāfiem pasniedza ar kartogrāfiju, topogrāfiju un militāro ģeogrāfiju saistītos studiju kursus. **Taču viņš savā dzīvē nebija strādājis akadēmisko darbu,**⁵⁹ un, stabilizējoties pēckara situācijai okupētajā Latvijā, LVU sāka stingrāk vērtēt sava personāla atbilstību akadēmiskajiem amatiem. Tā kā **V. Ozolam nebija akadēmisko publikāciju, viņš 1947. gada 27. septembrī pēc LVU rektora Matveja Kadeka pavēles tika pazemināts akadēmiskajā amatā – no docenta kļuva par vecāko pasniedzēju.**⁶⁰ Pirmajos darba mēnešos LVU padomju okupācijas vara mēģināja panākt

⁵² LU KAD, 7. apr., 2022. 1., 1.-2. lpp.

⁵³ LVVA. 2575. f. (Latvijas Ārlietu ministrija), 1. apr., 432. l (bijušā pulkveža V. Ozola lieta), 10. lpp.

⁵⁴ LVVA. 2575. f. (Latvijas Iekšlietu ministrija), 6. apr., 1105. l (Voldemāra Ozola 1938./1939. gada akts par atņemto pavalstniecību 1939. gada 28. aprīlī), 3.-4. lpp.

⁵⁵ Jēkabsons, Ēriks. *Voldemārs Ozols*. No: Ščerbinskis, Valters (galv. red.). *Latvijas Nacionālā enciklopēdija - Lietpratēju veidots augstticams saturs*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka. 2023. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/63895-Voldem%C4%81rs-Ozols>

⁵⁶ Daukšs, Bonifācijs, 110. lpp.

⁵⁷ Jurgens, Jānis (atb. Red.). *Pētera Stučkas LVU 40 gados (1919-1959)*. Rīga: LVU Izdevniecība. 1959, 127. lpp.

⁵⁸ LU KAD, 7. apr., 2022. 1., 18., 27. lpp.

⁵⁹ Turpat, 8. lpp.

⁶⁰ LU KAD, 7. apr., 2022. 1., 18., 20. lpp.

izpatikšanu no viņa puses, pieprasot Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas (LPSR) Tautas komisāru padomei 1945. gada 10. decembrī finansējumu divu grāmatu iespiešanai.⁶¹ Viņam bija plāns izdot grāmatas par tēmām *Kartogrāfijas vēsturiskās daļas* un *Karšu darināšanas un izdošanas*⁶², taču 1948. gadā izdeva divas grāmatas – *Karšu zinātne* 1. un 2. daļas.⁶³ V. Ozols varēja turpināt akadēmisko darbu LVU, taču 1949. gada 12. jūlijā nomira no sirdstriekas. Apglabāts Rīgas Raiņa kapos.⁶⁴ **Lai gan V. Ozolam darba periods LVU bija ļoti īss, viņu no LU vēstures nevar izdzēst. Tomēr viņš paliek kā viena no ļoti pretrunīgi vērtētajām personām Latvijas vēsturē. No vienas puses, iesaistījās parlamentārās Latvijas valsts neatkarības izcīnīšanā, bet, no otras puses, to mēģināja gāzt, panākot sev izraidīšanu no neatkarīgās Latvijas valsts. Pēc tam spiegojis tās valsts (PSRS) labā, kas iznīcināja viņa valsti, par kuru bija karojis Latvijas Neatkarības karā.**

Avotu un literatūras saraksts

Avoti

1. LU KAD, 7. apr., 2022. l.;
2. LVVA. 2575. f. (Latvijas Ārlietu ministrija), 1. apr., 432. l (bijušā pulkveža V. Ozola lieta);
3. LVVA. 2575. f. (Latvijas Iekšlietu ministrija), 6. apr., 1105. l (Voldemāra Ozola 1938./1939. gada akts par atņemto pavalstniecību 1939. gada 28. aprīlī);
4. Ozols, Voldemārs. *Karšu zinātne 2. daļās*. Rīga: Latvijas Valsts Universitāte. 1948.
Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/54405>.

Literatūra

1. Daukšts, Bonifācijs. *Kopveža Voldemāra ozola kara gaitas un politiskā evolūcija*. Rīga: Latvijas Universitāte. 2012, 118 lpp.;
2. Dzimis Ernests Felsbergs. Pieejams:
<https://www.lu.lv/muzejs/notikumi/diena/notikums/e/dzimis-ernests-felsbergs-20221107/>;

⁶¹ LU KAD, 7. apr., 2022. l., 26. lpp.

⁶² Turpat, 9.-10. lpp.

⁶³ Ozols, Voldemārs. *Karšu zinātne 2. daļās*. Rīga: Latvijas Valsts Universitāte. 1948. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/54405>

⁶⁴ Jēkabsons, Ēriks. (sast.), Ščerbinskis, Valters (sast.), 353. lpp.

3. Gavare, Daina. *Latvijas Augstskolas pirmajam rektoram Paulam Valdenam - 160*. Rīga: LU Bibliotēka. 2023. Pieejams: <https://www.lu.lv/par-mums/lu-mediji/zinas/zina/t/78886/>;
4. Grosvalds, Ilgars. Profesora Jūlija Auškāpa dzīve un darbs. No: Ranka, Sandra. *Profesors Dr. chem. Jūlijs Auškāps: Dzīve un darbs*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2013, 414 lpp.;
5. Jansons, Jānis. *Fizikas profesors Fricis Gulbis*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2006, 127 lpp.;
6. Jēkabsons, Ēriks. (sast.), Ščerbinskis, Valters (sast.). *Latvijas armijas augstākie virsnieki (1918-1940): Biogrāfiska vārdnīca*. Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs. 1998, 527 lpp.;
7. Jēkabsons, Ēriks. *Neatkarības kara stāsti (1918-1920)*. Rīga: AS "Lauku avīze". 2017, 493 lpp.;
8. Jēkabsons, Ēriks. *Voldemārs Ozols*. No: Ščerbinskis, Valters (galv. red.). *Latvijas Nacionālā enciklopēdija - Lietpratēju veidots augstticams saturs*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka. 2023. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/63895-Voldem%C4%81rs-Ozols>;
9. Jurgens, Jānis (atb. Red.). *Pētera Stučkas LVU 40 gados (1919-1959)*. Rīga: LVU Izdevniecība. 1959, 455 lpp.;
10. Kļaviņa, Sarma. Jānis Endzelīns. No: Ščerbinskis, Valters (galv. red.). *Latvijas Nacionālā enciklopēdija - Lietpratēju veidots augstticams saturs*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka. 2023. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/54533>;
11. Lejnieks, Jānis. Eižens Laube. No: Ščerbinskis, Valters (galv. red.). *Latvijas Nacionālā enciklopēdija - Lietpratēju veidots augstticams saturs*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka. 2023. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/37505-Ei%C5%BEens-Laube>;
12. Paeglis, Armands. *Pērkoņkrusts pār Latviju (1932-1944)*. Rīga: Klubs 415. 2005, 207 lpp.;
13. Peniķis, Mārtiņš (virsred.). *Latvijas Atbrīvošanas kara vēsture I*. Rīga: A/S Preses nams. 2006, 600 lpp.;
14. Rubenis, Rūdolfs. *Mārtiņš Zīle - akadēmiskā darbība Ukrainā*. Rīga: LU Muzejs. 2022, 5 lpp. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/61063>;

15. Rūdolfis Meijers. In: *Pēc trīs mirkļiem 100 gadi: Latvijas Universitātes personības Bibliotēkā*. Rīga: LU Bibliotēka. 2019. Pieejams: <https://www.3mirkli.lu.lv/rudolfs-meijers/>;
16. Šne, Andris. Latvijas Universitātes rektors profesors Augusts Tentelis. No: Saviča, Mārīte (sast.). *Profesors Dr. honoris causa Augusts Tentelis: Dzīve un darbs*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2009, 7.-53. lpp.;
17. Taylor, Neil. *Estonia: a Modern History (Second edition)*. London: C. Hurst & Co. Ltd. 2020, 296 pages;
18. Trautmanis, Andris. *Izlūkošanas noslēpumi: Latvijas iedzīvotāji ārvalstu slepenajos dienestos 20. gs. pirmajā pusē*. Rīga: SIA Goldberg Trust. 2015, 572 lpp.;
19. Vārpa, Igors. *Ceļš uz Latvijas valsti (1914-1922)*. Rīga: SIA "J.L.V.". 2012, 422 lpp.;
20. Vārpa, Igors. *Latviešu karavīrs zem sarkanbaltsarkanā karoga: no pirmajām paš aizsardzības rotām līdz vienotai Latvijas armijai*. Rīga: NORDIK. 2008, 687 lpp.;
21. Vīksna, Arnis. Ceļš klīnikā, zinātnē, augstskolā, dzīve. No: Ranka, Sandra. *Profesors Dr. med. Jānis Ruberts: Dzīve un darbs*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2007, 20.-47. lpp.;
22. Zemītis, Guntis. *Drošības aspekti Latvijas vēsturē: no vissenākajiem laikiem līdz mūsu dienām*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2023, 592 lpp.